

10.33537/sobild.2023.15.1.3

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 24.10.2023
Kabul edildiği tarih: 28.11.2023

Article Info

Date submitted: 24.10.2023
Date accepted: 28.11.2023

TÜRK BASININDA 1967 ARAP-İSRAİL SAVAŞI

1967 ARAB-ISRAEL WAR IN TURKISH MEDIA

Ayten GÖRGÜLÜ

Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
aytengorgulu82@gmail.com

Anahtar sözcükler

Ortadoğu, Arap- İsrail, 1967 Savaşı, Siyonizm, Türk Basını, Yahudi

Keywords

Middle East, Arab-Israeli, 1967 War, Zionism, Turkish Press, Jewish

Öz

Ortadoğu coğrafyasının en büyük meselelerinden biri olan Filistin-İsrail mücadelesi, Filistin topraklarına Yahudi göçü ile başlayan ve yüz yıllık geçmişiyle hala canlılığını koruyan, kronikleşen bir meseledir. Tarihsel süreç içerisinde Filistin'in değişen coğrafi ve demografik yapısı ile İngiliz manda yönetimi Yahudilerin devletleşme sürecini Siyonist örgütlerinde çabalarıyla hızlandı. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı yıllarının değişen dış politik dünyası ve İngiltere'nin içinde bulunduğu konjonktürü de tarihsel süreci Yahudiler lehine evirdi. Filistin meselesi, Ortadoğu bölgesinin istikrara kavuşması açısından önem taşıyan bir konu olması dışında, Türkiye'nin hem geçmiş tarih bağları dolayısı ile, daha ziyadesiyle duygusal şekilde ilgilendiği bir konu olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye'de 1967 savaşı Cumhuriyet gazetesi başta olmak üzere, Milliyet ile dönemin Türk sağının önde gelen yayınlarından olan Tercüman Gazetesi, Hilal dergisi ve Büyük Doğu dergisinin konu ile ilgili çeşitli analizleri; 1967'de patlak veren savaştan önce bölgede yaşanan gerginlikler, Arap yenilgisi, Büyük güçlerin bölgeye dönük çıkar çatışmaları, Nasır'ın Arap alemi içerisindeki liderliği üstlenişi, sınır çatışmaları gibi belli başlı konularda Türkiye'nin tutumunu belirleyen değerlendirmeleri incelendi.

Abstract

The Palestinian-Israeli struggle, one of the biggest issues of the Middle East geography, is a chronic issue that started with the Jewish immigration to the Palestinian territories and still maintains its vitality with its hundred-year history. In the historical process, the changing geographical and demographic structure of Palestine and the British mandate administration accelerated the statehood process of the Jews with the efforts of Zionist organizations. In particular, the changing foreign political world of the Second World War years and the conjuncture in which Britain was in evolved the historical process in favor of the Jews. Apart from being an important issue for the stabilization of the Middle East region, the Palestinian issue has been an issue that Turkey has been more emotionally involved in due to its past historical ties. In this study, various analyses of the 1967 war in Turkey by Cumhuriyet newspaper, Milliyet, Tercüman Newspaper, Hilal magazine and Büyük Doğu magazine, which were the leading publications of the Turkish right of the period, were analyzed. The evaluations that determined Turkey's position on certain issues such as the tensions in the region before the war that broke out in 1967, the Arab defeat, the conflicts of interest of the great powers towards the region, Nasser's assumption of leadership in the Arab world, and border conflicts were analyzed.

Giriş

Yaklaşık yüz yıldır dünya gündeminin ilk sıralarında yer alan Filistin meselesinin kökleri XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. XIX. Yüzyılda, başta Rusya olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde baskı ve zulme uğrayan Yahudilerin, dünyanın değişik ülkelerine göç etmeye başlaması ile şekillenen ve tarihsel süreç içerisinde büyüyen sorun, hem bölgesel hem de küresel boyutta canlılığını yitirmemiştir. İngiliz manda idaresi yönetiminde, Filistin topraklarına yönelik gerçekleşen Yahudi göçleri ile yerleşim, Arap nüfusu aleyhine bir durumun zaman içerisinde ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Fakat, bu durum İngiliz manda yönetimi sonrasında da her seferinde, Filistin topraklarına yapılan Yahudi göçleri ve, Filistin topraklarının aynı paralelde siyasi ve demografik yapısının da değişimiyle Yahudiler lehine genişlemiştir. Özellikle, Batılı devletlerin desteği, Filistin'e Yahudi göçünü organize eden Siyonist örgütlerin çalışmaları, mahalli idarecilerin yanlış tutumları da bu meseleyi Yahudiler lehine fakat Filistin aleyhine etkilemiştir. Bu durum, taksim edilemeyen ve üzerinde ortak bir devlet kurulamayan Filistin'i, İngiltere'nin de kontrol edemeyeceği bir noktaya getirmiştir. Öyle ki, İkinci Dünya Savaşı yıllarının değişen dış politik dünyası ve İngiltere'nin içinde bulunduğu konjonktürü de talihin ibresini Yahudilere çevirdi ve Yahudiler, devletleşme sürecini tamamladılar. Sina Akşin'in de belirttiği üzere, 1948'den önce Filistinli Arapların yurtlarının yitirmelerinin nedeni İngiltere olurken, 1948'den sonra ise, İsrail'in en başat destekçisi Amerika olmuştur. Yine Akşin'in deyişiyle *"arkasını her zaman sağlam gören İsrail, mağrur, uzlaşmaz ve saldırgan"* olmuştur¹.

Filistin meselesi, Ortadoğu bölgesinin istikrara kavuşması açısından önem taşıyan bir konu olması dışında, Türkiye'nin de hem geçmiş tarih bağları hem de dini dinamikleri nedeniyle, daha ziyadesiyle duygusal şekilde ilgilendiği bir konu olmuştur. Türkiye'de özellikle muhafazakâr ve sosyalist sol kesimler arasında Filistin meselesine dönük yoğun bir ilgi bulunmaktadır². Türkiye'nin Filistin sorununa yaklaşımı\politikası sadece karar verici kanaat önderlerinin etkisi ile şekillenmemiştir, aynı zamanda geniş ölçüde gazete ve dergilerin, kamuoyu oluşturma, gündem belirleme sürecinde belirleyici olan ; kullandıkları dil, gelişmeleri betimleyişleri ve metinlerindeki söylemlerin de bu politikaları belirlemede işlevi ve etkisi önemli olmuştur. Bu bağlamda, araştırmamızın konusu oluşturan 1967 Arap- Yahudi çatışması sadece Arap ve İsrail halkları açısından değil, bölgede yaşayan diğer halklar açısından da tarihsel süreçte belirleyici bir rol oynamıştır. Zira

1967 savaşı , hem bölgenin dinamiği hem de Arap- İsrail ilişkileri günümüzü de belirleyecek biçimde dönüşmüştür.

Türkiye 1967 savaşı öncesinde Filistin – İsrail ilişkilerine daha mesafeli bir yaklaşım sergilerken 1967 savaşı ve sonrası süreçte, gelişen sol sosyalist hareketlerin Filistin meselesine dönük ortaya koydukları antiemperyalist söylem ve eylem programı, kamuoyunun Filistin meselesi ile ilk kez doğrudan karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda, bu çalışmada 1967 savaşı Cumhuriyet gazetesi başta olmak üzere, Milliyet ile dönemin Türk sağının önde gelen yayınlardan olan Tercüman Gazetesi, Hilal dergisi ve Büyükdoğu dergisinin konu ile ilgili çeşitli analizleri ortaya konulmuştur. Bu çalışmamızda da bahsi geçen basın-yayın organlarının, meseleyi ele alış biçimlerini, Arap- İsrail çatışmasını dönemin iç ve dış siyasal gelişmeleri eksenindeki değerlendirmelerini inceledik.

Türk Kamuoyunda 'Ortadoğu Buhranı' ve 1967 Arap – İsrail Savaşı

Ortadoğu buhranı 1962'den beri Amerika Birleşik Devletleri (=ABD) ve Sovyet Rusya (SSCB) arasındaki en ciddi çatışmadır. Oral Sander, bu çatışmanın II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da değişen dengelerin Amerika'ya Çarlık Rusyası dönemindeki eski amaçlarını gerçekleştirme yolunda birtakım fırsatlar sunduğunu belirtir. Bu fırsatların bir büyük öznesi Sovyet Rusya'dır. Makro düzeyde Türk-Rus ilişkileri açısından da değerlendirilir ise, tarihi Rusya'nın Sovyet Rusya karakterinde de iddialarını sürdürerek hem Montrö şartları hem de II. Dünya Savaşı sonrası Türk Boğazları ve Karadeniz rejiminde belirleyici güç kalma ısrarı ve bunun bir tezahürü olarak Doğu Anadolu'nun dağlık toprakları üzerinde nüfuz politikasını hayata geçirme süreci, Ortadoğu buhranının analizinde dikkate alınmalıdır. Bu noktada yine toprak bütünlüğüne yönelik bu tehdit Türkiye'nin Batı ittifak sistemine katılımında çok önemli rol oynamıştır. Yine aynı tarihsel süreçte, bu buhranın analizinde Batı İttifakı'na dahil olmuş ve bu gerçeklikte 'Sovyet tehdidini müttefikleriyle 'Komünizm'le mücadele ederek iç ve dış politikasını biçimlendiren Türkiye, söz konusu Buhranın başat oyuncusu olarak Müslüman Araplar'ın pozisyonunu da iki yönlü izleyeceği politikada önemli saymak zorunda kalacaktı. Sovyet Rusya karşısında Batı veya onun temsili olarak NATO'nun kurucu üyesi oluşu, sonuçta Batı'nın bu buhranda izlediği/izleyeceği siyasetlere dönük tavrı düşünüldüğünde Araplarla tarihi ilişkisi dikkate alınarak bir yol tayini gerektirecekti.

¹ Sina Akşin, Kısa 20. Yüzyıl Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, s.307.

² Pınar Özden Cankara-Yavuz Cankara, Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Filistin Politikaları, Efe Akademi Yayınları, İstanbul 2019,s.501-502.

Osmanlı 19. Yüzyılı ve II. Meşrutiyet ve nihayet I. Dünya Savaşı sonrası da sürerek Batı sömürgecilği ve manda yönetimleri karşısında politik, devrimci ulusçu mücadeleleriyle sömürge-karşıtı ulusal kurtuluş hareketlerini 'dekolonizasyon tarihi' içinde başarıya taşımış olan Arap devletleri ve topluları, İsrail'e verdiği destekten ötürü Batılı devletlerden şüphelenmekteydiler. Türkiye'nin Sovyet politikasından dolayı, Batı ile birleşmekten ve Arapların da İsrail tehdidi yüzünden Doğu ile ilişkilerine set çekmekten başka seçeneği de kalmamıştı. Bu bağlamda Türkiye'nin Batı ittifakında konumlanması, Araplar açısından Türkiye'yi Oral Sander'in ifadesiyle "*düşman kamp*"a yerleştirdi. Buna karşın Türkiye'nin Batı Bloku'na kuvvetle kayması, Arap devletlerini de doğrudan Sovyet tehdidinden koruyan doğal bir Türkiye tamponu yaratmıştır. Fakat yukarıda da değindiğimiz gibi II. Dünya Savaşı'ndan itibaren devam eden Ortadoğu istikrarsızlığı, Türkiye'nin Batı bloku veya ittifak sisteminde kalmasına da bir gerekçe olmuştur³.

Fakat Türkiye için dış politikanın seyri, 1960 askeri darbesinin ardından değişmiştir. Altmışlı yılların ortalarından başlayarak DP hükümetlerinin izlemiş olduğu dış politika anlayış ve ilkeleri, aynı zamanda gerek Batı bloku ülkeleri gerekse artık İslam ve Arap ülkeleriyle devletler arası çıkar-yarar ilişkisi ve bu iki hatta şekillenmiş denge politika yapıcı ve belirleyici irdelenmiş, soğuk savaş ortamında gerçekleşen yumuşamasının da etkisi ile Türkiye dış politikasını yeniden değerlendirmeye almıştır.

Özellikle 1964-1965 yılları arasında Demokrat Parti geleneğini de temsil eden Adalet Partisi'nin sahnede olduğu/olacağı, daha geniş açılarak 1960-80 arası dönemi ve kuşkusuz siyasi yelpazenin soluna ve sağına konumlanarak Meclis içi ve dışı politik partilerin ve politik ideolojik "çevre" izdüşüm seslerinin, Türk dış politikasına üzerine savundukları anlayış ve eksenlerini de kayda alarak düşünüldüğünde, Türkiye - Batı ilişkilerinin kimyası açısından eskiye göre çeşitli sorun başlıklarında tayin edilen politikalarda biraz uzaklaşmanın olduğu tespitten ötedir.

Nitekim Kıbrıs olayları, Rumların adanın yönetiminde değişiklik yapmak için giriştikleri teşebbüsler ve çatışmalar ve bu çatışmaların NATO'da müttefiki olan Yunanistan tarafından desteklenmesi Türkiye'de sert tepkilere neden olmuştur. Ayrıca Amerika'nın Kıbrıs olaylarında Yunanistan'ı desteklemesi dış politik anlayış ve gelişmelerinin yönünü değiştirmiştir. Bu minvalde 1960'lı yılların ortalarında itibaren Türkiye Arap ülkeleri ile ilişkilerin "normalleşmeye" başladığı bir sürece girmiştir⁴.

Türk Sol Sosyalist ve bu seviyede Türk sosyal demokrasininin parti karşılığını 1950'lerin sonu itibarıyla CHP'de çeşitli süreçlerden geçerek bulduğu da kabul edildiğinde, tüm temsili akım ve hareketlerinin, Ortadoğu buhranları, Arap - İsrail ilişkileri, Batı Bloku ve ABD, Arap ve İslam dünyası ilişkileri, yine Doğu Bloku, özellikle Sovyet boyutu üzerine, bu noktada 1967 Savaşı karşısında benimsedikleri ortak veya farklı düşünüş, eyleyiş, dolayısıyla politik ve ideolojik tutunumlarının ne olduğunu göstermek elbette bu çalışma çerçevesinde mümkün değildir, daha kompleks bir incelemeyi gerektirir.

Buna karşın, Türk solunu geniş yelpazede temsil ettiğini düşündüğümüz ve fakat Türk ulusal yaygın basın ve gazete haberciliği tarihi açısından da, *Hürriyet*, *Milliyet* ile beraber 'amiral gemi' karakteri taşıyan *Cumhuriyet* gazetesine bu olay özelinde, diğer ikisiyle karşılaştırarak değerlendirmek yerindedir. Burada seçilmiş olan *Cumhuriyet* gazetesinin ilgili sayıları yanında bir yine Türkiye'de 1950 ve sonrası modern Arap dünyası üzerine Türk bilimsel bilgisinin (Modern Arap Bilgisi) inşasında da yeri olduğunu kabul etmenin bu çalışma açısından yararlı sayıldığı bir düzlemde ,aktüel iç ve dış politik olayları yorumlaması ve elbette bir dünya görüşü sahibi olmasıyla politik-ideolojik eğilim ve yönelimi bakımından tarih diskurunda Türk Solu'na "kodlanan" toplumbilimci, yazar ve düşünür Niyazi Berkes'in gerek kitaplarından gerekse Yön dergisindeki yazıları Arap-İsrail çatışması ve ilişkili olaylar için dikkate alınıp değerlendirildi. İlave olarak Türk sağ-muhafazakâr akımı temsil eden Hilal dergisinde nasıl analiz edildiği; özellikle de "Arap-İsrail" anlaşmazlığından "Filistin Sorunu" na evrilişi, 1967 savaşında Süveyş krizi ve sonrası gelişmelerden sorumlu tutulan Nasır'a yönelik eleştirileri de benzer/farklılıklar dikkate alınarak karşılaştırıldı.

Basının pek çok işlevinin yanında kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme sürecinde kullanmayı tercih ettiği dil ve gazete metinlerindeki (haber, köşe yazıları, dizi yazılar, özel bir kişiye a konu üzerine sipariş yazılar, söyleşi/röportajlar, çeviri yazılar) söylemlerin işlevi ve etkisi önemlidir. Bu bağlamda, yukarıda da bahsi geçen gazeteler, Haziran 1967'de patlak veren savaştan önce bölgede yaşanan gerginlikleri, sınır çatışmalarını, özellikle Nasır'ın Arap alemi içerisindeki liderliği üstlenişi ve buna dönük diplomatik girişimleri, savaşın tarihsel sürecinde işleyişini gerek bölgeye gönderdiği; gözlem yapan muhabirleri, gerekse bilimsel yazıları ile akademisyen ya da gazeteci kimliği ile ön plana çıkan yazar kadroları, dış haberler bölümünde işlemiştir.

1967 Savaşı'na yönelik tavrını ortaya koyabilmek için ilk olarak Cumhuriyet gazetesine dikkat çekmek yerinde olur: Arap-İsrail Savaşı'na dair yazıları ile ön

³ Oral Sander, Türkiye'nin Dış Politikası, İmge Yayıncılık Ankara 1998, s.223-224.

⁴ Mehmet Gönlübol, Olaylarla Türk Dış Politikası, (1919-1965), Dış İşleri Matbaası,1968, s.281-287.

plana çıkan başlıca yazarları; **Mehmet Barlas, Nadir Nadi, Ecvet Güresin, Kayhan Sağlamer, Haluk Ülman, İlhan Selçuk, Feridun Akkor, Said Arif Terzioğlu, İzzettin Doğan, Burhan Felek, Yağız Ürek, Yılmaz Altuğ ve Ahmet Şükrü Esmer** 'dir. Yazarların her biri, hem Arap- İsrail çatışmasının tarihsel arka planı, hem mevcut tarihsel dönemdeki özellikle dış politik dengelerin hangi ekseninde ilerlediği; dolayısı ile savaşın genel seyrinin nasıl devam edeceği/etmeyeceği, o an veya zaman zarfında taraflardan hangisinin yenilen/kazanan olduğuna dair öngörülerini, Türk hükümetinin cereyan eden bu Ortadoğu bunalımı ile ilgili nasıl tutum sergilemesi gerektiği, Büyük güçlerin bölgeye dönük çıkar çatışmalarının etkilerini, Arap yenilgisinin tarihsel temelleri belli başlı hususları değerlendirdiklerini görmekteyiz.

Yazarların 1967 Arap-İsrail çatışmasına dönük olarak benzer tespitlerinin yanı sıra, özellikle kullanılan kavramların temsil ettiği düşünce temelinde, bazı farklılıklar olduğunu da görebilmekteyiz. Ecvet Güresin, Haluk Ülman, Ahmet Şükrü Esmer, Nadir Nadi, Mehmet Barlas ve Kayhan Sağlamer 1967 savaşının sebebi ile ilgili tespitlerde bulunurken, "Büyük Güçler" in bölgeye dönük çıkar odaklı mücadeleleri temelinde analizler yaptığını görmekteyiz. Nitekim, Nadir Nadi farklı tarihlerde kaleme aldığı "**Sesimiz Duyulsun**" ve "**Kısır Döngü**" başlıklı yazılarında meselenin Arap- Yahudi çatışmasından çok daha öte, bir diplomatik savaş olduğu, bu diplomatik savaşın da aslında baş aktörlerinin, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya olduğunu belirtirken, Ortadoğu'da meydana gelen bu bunalımın, o coğrafyada bulunan devletlerin iradesinden ziyade, dünyada sürüp giden uzun vadeli ve derin bir oluşuma bağlıdır. Nadi, "**Yazık ki bir kısım büyük devletler, Ortadoğu olayları ile yalnız dünya barışı açısından değil, daha çok kendi özel çıkarları açısından da ilgilenmekte ve bu itibarla bölge huzuruna yardımcı olmak şöyle dursun, zaman zaman kışkırtıcı davranışlara kaçmaktadırlar. Bu devletler, kendi çıkarlarını hiç değilse bölge barışı koşuluna bağlamak olgunluğunu göstermezlerse, Ortadoğu'yu huzura kavuşturmaya imkân bulamayacaklar**" demiştir. Nadir Nadi bu bakımdan 1967 Arap-İsrail savaşı tarihsel süreçte nihayete erse bile, Batılı devletler arasındaki rekabet ve emperyalist hırsların bunalımın seyrini değiştireceğini/uzatacağını belirtmiştir⁵. Nadi, "**İsrail'in Arapları yenmesi durumunda, hatta Güvenlik Konseyi taraflara sözünü dinletse bile ortalığın hemen yatışacağını ummak biraz fazlaca hayale kapılmak olur. Amerika, İslam birliği parolası arkasında petrolden pay almak için**

kralları şeyhleri okşuyor. Rusya'da bağımsızlık bayrağını kimseyle paylaşmak istemeyen nasyonel sosyalist Nasır'ı destekliyordu" tespitinde bulunmuştur⁶.

Yine Cumhuriyet Gazetesi'nde "Günün Notları" adlı köşesinde " İpi Çekenler" yazısında Ecvet Güresin'de Büyük Güçlerin, Ortadoğu üzerinden elini çekmediği sürece kalıcı barışın sağlanmasının çok uzak bir ihtimal olduğuna değinir. Bir taraftan bağımsızlık, ulusların kendi kaderlerini kendi tayinleri, toprak bütünlüğünün korunması gibi söylemlerle, barışçıl bir söylem üzerine politikalarını inşa eden Amerika'nın, bu söylemden çok uzak bir samimiyetsizlik içinde bulunduğunu belirtir. Keza, Birleşmiş Milletler çatısı altında çatışmayı durdurmak adına yapılan girişimlerin hepsi bölgenin kaderini bölge uluslarının değil, kendilerinin tayini yoluna çekme çabasından başka bir şey olmadığı vurgulanmıştır⁷. Nitekim, "İlk Günü Düşündürdükleri" başlıklı yazısında " Haluk Ülman'da bu konuda hemfikirdir. Ülman; "**şimdi bir çatışma çıkmış, 1917 yılında Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulması yönündeki ünlü deklarasyonu yayınlayan İngiltere'den tutunuz, Arap toprakları üzerinde İsrail Devleti'ni kuran ve devletin varlığını kendi Ortadoğu politikalarının temel taşı yapan bütün Batılılara ve her Arap- İsrail anlaşmazlığını bu bölgedeki Batı üstünlüğünü silip süpürmek amacıyla körükleyen Sovyetler Birliği'ne kadar bütün sorumlular tarihin suçlu sandalyesine oturmuşlardır**"⁸ der. Yine Milliyet gazetesinde, savaş öncesi ve sonrası tahlilleriyle ön plana çıkan Abdi İpekçi'nin yazılarına baktığımızda da, bu savaş aslında meselenin bölgesel bir savaş olmaktan ziyade Sovyet Rusya ile Amerika Birleşik Devleti arasında, daha küresel bir gerginliğe sebebiyet verebilecek tarihsel bir dönüm noktasıdır. Zira İsrail'in Akabe Körfezi ve Süveyş Kanalı kontrol altına almak ve Mısır'ı çökertmek istemesi "**Bu duruma seyirci kalınamaz. Hatta İsrail'i haritadan silme teşebbüsü karşısında İsrail'i savunmaya hazırlanan devletler dahi herhalde aynı şeyi Araplar için düşüneceklerdir ve Mısır'ı istila halini alan harekate müdahale edeceklerdir. Bu suretle müdahaleler başladı mı işin nereye varacağını kestirmek güçtür**" diyerek konunun ehemmiyetine dair kaygılarını belirtmiştir⁹.

Dönemin Türk basınının, sağ cenahını temsil eden önemli yayın organlarından biri olan Tercüman gazetesi de, 1967 Arap-İsrail çatışmasını, çatışmanın başladığı tarih öncesi ve sonrası da dahil olmak üzere hem ilk sayfa "manşetten" verdiği haberleri ile hem de "Dış Politika" köşesindeki yazıları ile yoğun olarak

⁵ Nadir Nadi, Sesimiz Duyulsun , Cumhuriyet,15 Haziran 1967,s.1.

⁶ Nadir Nadi, Kısır Döngü, Cumhuriyet, 12 Haziran 1967,s.1.

⁷ Ecvet Güresin, "İpi Çekenler", Cumhuriyet,21 Haziran 1967, s.1.

⁸ Haluk Ülman, İlk Günü Düşündürdükleri, Cumhuriyet, 6 Haziran 1967, s.1.

⁹ Abdi İpekçi, "Tehlike ve Çare, Milliyet, 8 Haziran 1967, s.1.

işlemiş, savaşın temel nedenleri, Arap mağlubiyetinin nedenleri ve savaş sonrası oluşacak yeni düzenin öngörülerıyla farklı yazarların, yine benzer/farklı değerlendirmelerini görmekteyiz. **Şükrü Baban, Kudret Sinan, Ahmet Kabaklı, Kadircan Kafı, Ulvi Yenal** gibi yazar kadroları savaşa dair değerlendirmeleri ile ön plana çıkmaktadır. Özellikle Şükrü Baban neredeyse her gün, savaşın seyri ve diplomatik gelişmeler ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Şükrü Baban da tıpkı Milliyet gazetesinde solu temsil ettiğini düşündüğümüz yazarlar gibi; Savaşın ortaya çıkışında asıl etkenin Sovyet Rusya ile Amerika'nın bölgeye dönük emelleri olduğu kanatindedir. Zira bu gergin ortamda asıl merak edilen konunun İsrail ile Arap devletlerinin çatışıp çatışmayacağı meselesi değil, Amerika ile Sovyet Rusya'nın çarpışma ihtimallerinin bulunup bulunmadığı meselesi olduğunu belirtir. Bu büyük buhranda Amerika ve Sovyet Rusya çatışır mı? sorusuna ise bu ihtimalin düşük olduğunu yanıtını veren Baban, Amerika'nın bütün Arap ülkeleriyle çatışarak bugünün acele, yarının uzak çıkarlarını elden kaçıramayacağını, Moskova'nın ise Ortadoğu ve Afrika'daki prestiji için bu ihtimalden uzak durmak isteyeceğini belirtir¹⁰.

Gazetelerde, Ortadoğu bölgesinde özellikle 1967 savaşına götüren olaylar örgüsünde, Mısır ve İsrail'in "görünen" Akabe Körfezi kaynaklı krizin sebeplerini tarihsel; çok daha eskiye, I.Dünya savaşı öncesi ve sonrasında şekillenen dünya düzenine de atıfta bulunularak bir anlatı yapıldığını görmekteyiz. 1917 Balfour Deklarasyonu ile başlayan İngiliz destekli "Yahudiler için milli bir yurt edindirme" gayretinin, II.Dünya savaşından sonra İngiltere'nin omuzlarından Amerika'nın omuzlarına aktarılışı kronolojik bir akışla işlenmiştir. Örneğin; Hilal dergisinde, Imamullah Han tarafından "İsrail Denen Devletin Tarihçesi" başlıklı yazısında Siyonizmin, İngiliz desteği sayesinde Filistin topraklarına yerleştiğini belirtilerek, savaşın temel sebepleri batı kapitalizminde aranmıştır¹¹.

Bu tespitlerde, Osmanlı Devleti'ne sırtını dönen Araplar, geri kalmışlığının bedelini ödeyen Araplar, fakir Araplardan toprak satın alan zengin Yahudiler, İngiliz emperyalizmi ile iş birliğine giren Araplar gibi kalıplar

üzerinden inşa edilen Arap yenilgisinin kaçınılmazlığı Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde, yazarların "Ortadoğu Buhranı" adı altındaki anlatılarındadır. Keza, İlhan Selçuk'un "Arapların Dramı" başlıklı yazısı, yine Ecvet Güresin'in "Birinci Perde"¹², başlıklı yazısı da bu işlenişin belirgin örnekleridir. İlhan Selçuk, Arapların az gelişmişliğini, kafa ve kültürcü az gelişmiş olmalarına bağlar. **Bir toplumun az gelişmişliği yalnızca milli gelirin düşük olması değildir** diyen Selçuk, bölgenin büyük emperyalist devletlerinin nerede bir şeyh, prens, kral, komprador varsa onu bulup desteklemekte ve ilerici kımıldanışlar varsa onu bulup ezmekte artık üstad olduklarını ve tarihe baktığımızda da budeğişmez politikanın sadakatle yürütüldüğünü gördüğümüzü belirtir. Nitekim, **"Düvel-i Muazzama'nın padişahı tutup, Gazi Mustafa Kemal'i yok etmeye çalışması da tesadüf değildir"**¹³ diyerek yıllardır devam eden mağlubiyetlerini Arapların bu öngörüsüzlüğüne bağlar. İlhan Selçuk'a göre Arap milliyetçiliği geç kalmış bir milliyetçilikti. Topraklarını Baron Rothschild'in altınına satan Araplar, milli şurardan yoksun olduklarını İngiliz emperyalizmi ile ittifak yaparak Osmanlı ordusuna da göstermişlerdi ve Arap milliyetçiliğinin yaratacağı gelecek tehlikelere karşı bir İsrail devletini benimsemek **"Anglo-Amerikan"** dünyasında nüfuzlu Yahudi kapitalistlerinin çıktısıydı¹⁴. Her ne kadar 1967 Arap-İsrail savaşında İsrail'in yenileceğini diğer yazarlardan farklı olarak öngören, düşünen Mehmet Barlas da Arapların geri kalmışlığı ve Arap milliyetçiliğinin geç kalmışlığı hususunda hemfikirdir. Fakat Mehmet Barlas bu durumu din-toplum temelli bir dinamik üzerinden açıklar. **"Batı toplumlarında Hıristyan dini içinde değişiklik kolay olmaktadır. Çünkü Hristiyanlık, doğuşundan itibaren devletten ayrı bir yapıya sahiptir. Ruhban sınıfı ayrı bir toplum katını temsil eder. Müslümanlıkta ise din ve devlet iç içe geçmiştir. Kur'an bir anayasadır. Bu yüzden İslam ülkelerinde milliyetçilik hareketinin başlaması ile, laisizm uygulaması da gerekmiştir.**¹⁵ Barlas, Arap ülkelerinde ortaya çıkan milliyetçiliğin, Batı'daki gibi şehirleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan orta sınıfın oluşturduğu milli sermaye ile olmamıştır der. Niyazi Berkes ise Arap milliyetçiliğine dair net bir

¹⁰ Şükrü Baban, "Dış Politika, " Güvenlik Kurulunda Tartışma Başladı", Tercüman, 2 Haziran 1967, s.2-7.

¹¹ Imamullah Han, " İsrail Denen Devletin Tarihçesi", Çeviren: Halil Zafir., Hilal, Cilt:VI, Sayı:71, 21 Haziran 1967, s.30.

¹²Bu savaşta ilk darbeyi vuranın kazacağını iddia eden Güresin, Arapların sadece gürültülü propagandalar ile, "Tel-Aviv'de Bulaşalım" sloganlarıyla bu savaşı kazanamayacakları çok belliydi demıştır. İsrail'in süratli bir şekilde Mısır'ın hava meydanlarını kullanılmaz hale getirmesi daha ilk birkaç saat içinde galip tarafını belli etmişti. bknz: Ecvet Güresin, "Birinci Perde", Cumhuriyet, 8 Haziran 1967, s.1.

¹³ İlhan Selçuk, Pencere, Arapların Dramı, Cumhuriyet,10 Haziran 1967, s.2.

¹⁴ İlhan Selçuk, İsrail'i Tanıyalım, Cumhuriyet,17 Haziran 1967, s.1.

¹⁵ Mehmet Barlas, Cumhuriyet, Tarihi Değiştiren Savaşlar "Batı Arap Milliyetçiliğine Karşı Tedbir Almakta Geç Kalmaz",16 Haziran 1967, s.4. Nüfusun çoğunluğunun Müslüman olduğu devletlerin nerdeyse hepsinde İslam, devlet dinidir. Bu devletlerde meşruiyetin temelini de , hukukun temelini de İslam'ın kutsal yasalarının oluşturduğu anayasalarında açıkça belirtilmektedir. Bunun dışında kalan tek örnek Türkiye Cumhuriyeti'dir. Fakat Bernard Lewis'e göre ilk ve ortaöğretimde din derslerinin zorunlu kılınması, Türkiye'nin İslam Ülkeleri Topluluğu'na üye olması ve demokrasiye geçişten sonra siyasal partilerin köylerden oy toplamak maksadıyla din konusunu gündeme getirme eğilimi nedeniyle etkileri eskisi gibi güçlü değildir. **Bernard Lewis, İslam'ın Siyasal Söylemi**, Çev.Ünsal Oskay, Phoenix Yayınevi,2011.s.15.

tarihlendirme yaparak, “ **Arap Dünyası Uyanıyor mu?** ” başlıklı yazısında Arap milliyetçiliğinin ortaya çıkışının meşrutiyet dönemine rastladığını belirtir. Osmanlı İmparatorluğu’na dahil Araplar arasında Arap milliyetçiliğinin doğuşunda ise Suriye Araplarının olduğunu, ilk Arap, daha doğrusu Suriyeli milliyetçiliği fikir ve planını ortaya çıkararak eser olarak 1905’te Meşrutiyet’in ilanından önce Necip Azuri adlı Hıristyan Arap bir genç tarafından Fransa’da Intelligence’de yazıldığını belirtir¹⁶.

Mağlup Arap - Kazanan Yahudi / 1967 Savaşının Savaşın Sonuçları

1967 Arap -İsrail savaşında, savaşın patlak verdiği 6 Haziran 1967 tarihinden öncesinde yapılan değerlendirmelerde, Cumhuriyet ve Milliyet gazetesinin Tecüman Gazetesine oranla daha öngörülü ve tarafsız tespitlere rastlanırken, 1967 savaşının neden Arap mağlubiyeti İsrail başarısı ile sonuçlandığına dair de aynı gazetede farklı görüşler bulunduğunu da söyleyebiliriz. Özellikle 1967 Arap-İsrail savaşında Arap mağlubiyetinin belirginleşmesi ile “İsrail” den “Yahudi” ye dönen bir tanımlama ile İsrail’in emelleri yerine, Yahudilerin emelleri, Kudüs’ü hukuksuz ilhak eden İsrail yerine, Kudüs’ü hukuksuz ilhak eden Yahudiler, Yahudi kapitalistlerin desteklediği Yahudi Devleti, Nazilerin reva gördüğü işkencenin nefreti sayesinde hem sempati, hem para toplama fırsatı bulan Yahudiler, Batı medeniyetlerinin hazıra konucusu Yahudiler, serseri Yahudi, Amerika ve Avrupa’nın şımarık çocuğuna kadar, kızgın, suçlayıcı aynı zamanda bir devletten ziyade Müslümanlık dini karşıtlığı üzerinden inşa edilen söylem kalıpları görmekteyiz. Yahudilerin Filistin bölgesinde bir yurt edinme, Doğu Akdeniz kıyılarına yerleşerek Ortadoğu’da Arap milliyetçisine karşı bir devlet kurmak idealinin 1897 Siyonist Teşkilatının kurulması ile 1967’nin çok daha öncesinden, tedrici olarak gerçekleştirildiğinde de hemfikirdirler. İsrail başarısını bu istikrara, Amerika ve Batı desteğine bağlayan İlhan Selçuk, Mehmet Barlas, Kayhan Sağlamer, Feridun Akkor ve Burhan Felek farklı tarihlerde kaleme aldıkları köşe yazılarında “Yahudi” kavramı üzerinden yenilgiyi işlemişlerdir. İlhan Selçuk, “**İsrail’i Tanıyalım**” ve “**Yahudilerin Dramı**” ve “**Sina Çölleri Yüzünden**” başlıklı yazılarında temelde geç kalmış bir Arap milliyetçiliği ve Siyonistlerin inşa ettiği, Amerika ve Batı’nın da desteklediği İsrail tanımı yapmıştır. “**Arap milliyetçiliği kendine gelmeden Yahudi Devleti Siyonizm’in eteğinde kuruluyordu... Ne var ki bütün gerçekler perde arkasında kalmıştır, aydınlatılamamıştır. Kamuoyu Yahudi milletini mazlum, biçare olarak görmekte...**”¹⁷

diyerek Türk kamuoyu algısını eleştirmiş, dış politikada müktedir olanların, özellikle II.Dünya savaşından sonraki süreçte, Atatürk’ün dış politika ilkelerinden uzaklaşmış olmanın kendisinde yarattığı endişeyi “**Dün Sina çöllerinde ölen askerlerimiz hiç olmazsa bir imparatorluğu sürdürmek için çarpışıyorlardı. Bugün o da yok**” sözleriyle ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye’nin NATO kuruluşunda yer almasının gereksizliğine¹⁸ ve İsrail’in tam olarak ne istediği/ne olduğu hususuna dikkat çekmiştir.

İlhan Selçuk gibi, Yağız Yürek’te İsrail’in Amerikan destekli yoğun bir propaganda ile “mazlum Yahudi” algısı ile köklerini Amerika dışında Avrupa’ya da uzatan bir teşkilat olduğunu belirtir. Dolayısı ile formüle ettiği; **İki buçuk milyonluk İsrail Devleti + onbeş milyonluk dünya Yahudiliği+ Ve bütün maddi ve manevi imkânları ile bilimum dünya parasının yarısına yakını= Arapların karşısındaki kuvvet** cümleleri ile İsrail başarısını da, Arap yenilgisini de beklediğini okuyucuları ile paylaştığı gibi, “tek başına başarmazdı “vurgunu yapmıştır¹⁹. “**Bugün dünya üzerinde cebinden bir yüz liracık veriyormuşçasına İsrail’e tek başına bir yüz bin lira, bir bombardıman uçağı, bir tank, bir deniz altı bağışlayabilecek güçte olan yüzbinlerin üstünde Yahudi kapitalisti vardır.**” Diyen Yürek yine İsrail’in başarısını “Büyük Güçler”e bağlamıştır.

Çok boyutlu Filistin meselesinin, büyük güçlere yaslanan İsrail’in başarısı ile sonuçlanacağı hatta Arapların diplomatik başarısından bile söz edilemeyeceğini Haluk Ülman’da “**Ortadoğu’da İlk Acıklı Bilanço**” başlıklı köşe yazısında da belirtmiştir. Haluk Ülman yaptığı değerlendirmelerde akademisyen kimliğine de bağlı olarak savaşın mikro düzeyde sonuçları yanı sıra makro düzeyde de etkilerine değinerek, bu buhranın Amerika ve Sovyetler Birliği arasındaki pazarlığın başlıca konusunu oluşturduğunu, İsrail Devleti’nin varlığını ve haklarını sağlamak karşılığında Vietnam’da savaşı durduracak bir formülü de yaratacağına dikkat çeker. Ülman’a göre, savaşın İsrail tarafından kazanılması, iki büyük devletin Vietnam çıkmazına çözüm bulmasını kolaylaştıracağı gibi, geçici bir süre için dünya barışına da katkı sağlayacaktı. Ülman yazısında, **bugün Arapların uğradığı başarısızlığa İsrail uğramış olsaydı kamuoyunun ağır baskısı altında olan Amerika’nın bunun karşısında tıpkı Sovyetler Birliği’nin Arap başarısızlığı karşısında yaptığı gibi seyirci kalması pek güç olurdu, Dolayısı ile İsrail’in başarısı koca Amerikan gücünü çatışma dışında tutmada büyük rol oynamıştır**²⁰. Ülman gibi Yılmaz

¹⁶ Niyazi Berkes, Yön, “ Arap Dünyası Uyanıyor mu? ”, 8 Nisan 1966,s.1.

¹⁷ İlhan Selçuk, “ İsrail’i Tanıyalım”, Cumhuriyet,17 Haziran 1967,s.1.

¹⁸ İlhan Selçuk, “Sina Çölleri Yüzünden, Cumhuriyet, 8 Haziran 1967,s.1.

¹⁹ Yağız Yürek, “İsrail’i Tanıyalım”, Cumhuriyet, s.2.

²⁰ Haluk Ülman, Olaylar ve Görüşler, “Ortadoğu’da İlk Acıklı Bilanço”, Cumhuriyet, 10 Haziran 1967, s.2.

Altuğ ve Kayhan Sağlamer'de Sovyet Rusya'nın Arap desteğinde "destekler görünen" olduğunu, asıl amacının Vietnam üzerindeki Amerikan tazyikini azaltmak üzere dünya liderlerini yeni bir bunalım ile karşı karşıya koymak olduğunu belirtir.²¹ Yılmaz Altuğ, **Araplar başta Sovyet Rusya'dan ziyade, Asya-Afrika grubunun büyük bir çoğunluğuna güvenmekteydiler. Nitekim Arapları destekler gibi görünen Sovyet Rusya İsrail kurulurken de onu desteklemek için adeta Amerika ile yarışa girmişti**²² diyerek aslında pek çok kez tekrar edilen çıkar odaklı "Ortadoğu Buhranı" çıkaranlarına; Sovyet Rusya- Amerika ikilisine gönderme yapar. Yine Tercüman gazetesinde savaşın Arap yenilgisinin nedenleri ile ilgili yazıları ile ön plana çıkan Ahmet Kabaklı, "Kılavuzu Karga Olanın" başlıklı köşe yazısında **"Ortadoğu savaşı, eski çarlık devri emperyalizmi sevdası yeniden depreşen Rusya'nın Arap-İsrail düşmanlığını kışkırtması yüzünden çıkmıştır"** savaşın asıl sebebinin Sovyet Rusya'nın Ortadoğu bölgesine dönük sömürge politikaları olduğunu vurgular. Rusya'nın Çarlık döneminden beri diğer sömürge devletleri ile yürüttüğü yarış, sosyalizm kılığında Ortadoğu'ya girmiştir. Kabaklı, meselenin İsrail olmadığını; asıl meselenin Batı ve Rus emperyalizmi olduğunu savaş ile ilgili yazılarının tamamında vurgular²³.

Cumhuriyet Gazetesi'nde savaşın seyri ile ilgili olarak da çok sayıda yazının olduğunu görmekteyiz. Bu yazılar hem savaşın gün gün kimin lehine ilerlediği hem de yine "Arap mağlubiyetinin" ya da "Yahudi başarısının" nedenleri üzerinedir.

Mehmet Barlas, Haftanın Panoraması adlı köşesinde savaşın altı günlük serüvenini "Bir Haftada Bir Savaş..." başlığı ile değerlendirmiştir. **Bütün Arap aleminin ve İsrail'in katıldığı bir savaşın başlangıç ve sonunu aynı yazıda verebiliriz** derken aslında İsrail başarısı karşısında duyduğu şaşkınlığı da belirtmiştir. Barlas 1967 savaşının 6 günlük sürecini şu şekilde aktarır. **"5 Haziran Pazartesi başlayan savaşta Mısır uçaklarının İsrail tarafından düşürülmesini " İsrail, Mısır uçaklarını kendi alanlarında avlamıştır" diyerek Arap yenilgisinin beklenmedikliğini ,aniliğini av-avcı hikayelendirmesiyle tasvir etmiştir**²⁴.

Barlas'ın aksine, Arap başarısızlığının beklenen bir son olduğunu ise Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Nadir Nadi "Napoleon , Ben Gurion ve

Nasır" başlıklı yazısında Napolyon'a ait bir tarihi anekdot ile anlatır. Sadece çalışmamızın konusu açısından değil, Türk tarihi açısından da önemi olan bu anekdotu paylaşmak yerinde olacaktır.

"Napolyon'a zaferlerinin sırrını sormuşlar,

-Çok basit demiş. Karşımdakileri hiçbir zaman azımsamam. Onların en az benim kadar akıllı oldukları varsayısını kabul eder, savaş planını bu varsayımına göre hazırlar yürütürüm. Bunun sır denilecek bir yanı yoktur." Nadir Nadi'ye göre, tıpkı Napolyon gibi İsrail yöneticileri de bu ilke üzerinden hareket etmiş ve başarılı olmuştur. Nadi, Le Monde gazetesini referans alarak eski İsrail Başbakanı Ben Gorion'a ait başka bir anekdot ile de bu düşüncesini kuvvetlendirir. Eski İsrail Başbakanı, henüz daha İsrail bağımsızlığının ilan edilmediği günlerde Arap kuvvetlerine karşı kazandıkları ilk parlak zaferden sonra arkadaşlarını toplamış ve onlara şu gerçekçi sözleri söylemiştir.

"-Kendimizi aldatmayalım. Arapları yenmemizin tek nedeni Arap blokunun çürüklüğüdür. Bu hal hep böyle devam etmeyeceğini bilelim. Bir gün Arapların da Mustafa Kemal yetiştirebilme ihtimalini bir an unutmamalıyız." Nadi, İsrail bağımsızlığından bu zamana (1967) kadar geçen süreçte Yahudi yönetiminin Napolyon'u da, Ben Gourion'u da iyi izlediklerini, kazandıkları parlak zaferlere rağmen şımarmadıklarını ve bu durumun onların başarısındaki temel neden olduğunu vurgular.

Nadir Nadi'ye göre Arap yenilgisinin bir diğer nedeni ise Nasır'dır. Sadece Nadir Nadi değil, Ahmet Şükrü Esmer, Kayhan Sağlamer, Ecvet Güresin, Abdi İpekçi Arap yenilgisinin nedenleri ile ilgili tespitlerinde Nasır'ı da sorumlu tutar²⁵. Ortadoğu'daki büyük resmi görmeden, sadece popülist, gerçeklerle temellendirilmeden salt propaganlarla, fanatizmle hareket etmenin bu kaçınılmaz yenilgiyi getireceği konusunda hemfikirdirler. Hatta Sağlamer bu savaştan sonra da **"Araplar bu gerçeği görmedikleri takdirde Ortadoğu'nun geleceğini iyiye doğru değiştirmek uzun süre daha mümkün olmayacaktır"**²⁶ diyerek mevcut yenilginin ilerleyen dönemlerde de devam edeceğini ve bu savaş ile Mısır'ın iki cephede birden başarılı savaş yürütemeyeceğini fikrini ileri sürenlerin de haklı çıktığı gibi İsrail'in bir realite olduğu, Arap dünyası tarafından net bir şekilde görülmüştür²⁷ der.

²¹ Kayhan Sağlamer, Ortadoğu ve Süper Devletler, 31 Mayıs 1967, s.3.

²² Yılmaz Altuğ, Ortadoğu Bunalımı Niçin Yaratıldı? Cumhuriyet, 1 Haziran 1967, s.1.

²³ Ahmet Kabaklı, Gün Işığında , " Kılavuzu Karga Olanın", Tercüman, 14 Haziran 1967, s.3.

²⁴ Mehmet Barlas, Haftanın Panoraması, Bir Haftada Bir Savaş..., Cumhuriyet, 12 Haziran 1967, s.3.

²⁵ Nadir Nadi, Napoleon, Ben Gurion ve Nasır, Cumhuriyet, 13 Haziran 1967, s.1.

²⁶ Nadir Nadi, Napoleon, Ben Gurion ve Nasır, Cumhuriyet, 13 Haziran 1967, s.1.

²⁷ Kayhan Sağlamer, Ortadoğu'da Ateşkes ve Sonuçları, 8 Haziran 1967, Cumhuriyet, s.3.

İpekçi aynı zamanda savaşı öngören diğer yazılarında da mevcut siyasi gerginliğin müsebbibi olarak Nasır'ı görür. Nasır'ın, özellikle Akabe Körfezini kapatma hamlesinin krizin savaşa evrilmesini kaçınılmaz hale getirdiğini, İsrail için hayati önem taşıyan Asya ve Afrika'ya tek çıkış kapısı (Süveyş İsrail gemilerine kapalı olduğu için) Akabe körfezi olduğu vurgulanmıştır. Öyle ki, İsrail ekonomisinde, Asya ve Afrika ile ticaretle de çok önemli bir yer tutan, Akabe körfezi yapılacak bir ablukayı "harp durumu" sayacaklarını bildirmişlerdir²⁸.

Yalnızca sol akımı temsil ettiğini düşündüğümüz bu yazılarda değil, sağ-muhafazakâr İslamcı kesimi temsil ettiğini düşündüğümüz Tercüman Gazetesi, Hilal ve Büyük Doğu dergisinde de 1967 savaşıdan önce ve sonra patlak veren gerginlikler ve sınır çatışmalarının temel sebebinin sorumlusunu olarak Nasır'ı görürüz. İsrail'in özellikle 1966'da Ürdün'ü işgali ve sonrasında Arap devletlerinin bu duruma tepkisizliği Abdurrahman Nuri tarafından kaleme alınan yazıda "Arapların samimiyetsizliği" olarak nitelenmiştir. Nuri bu bölgede yer alan çatışmaların temel nedeninin bölgedeki diğer Arap devletlerinin öngörüsüzlüğü ve birlikte hareket etmemelerine bağlıdır²⁹. Nasır liderliğinde bir İsrail mücadelesi mümkün görünmediği gibi, onun amacı iç politikada "zulüm ve istibdat" dış politikada da "etrafa küfür" dür³⁰. Yine aynı derginin dış politika yazarlarından Suat Atlı hem savaş hem de savaş sonrası dönem Ortadoğu sorununu ele alan yazılarında Nasır'dan "diktatör" söyleyişi ile bahseder. Nasır ile ilgili, "Dış Politikada Bir Ay" adlı köşesinde " "Rus uşağı Mısır diktatörünün sosyalist politikalarının neticesi" çıkarımında bulunarak yine Arap mağlubiyetinin sebebi olarak gösterilir ki yazar "ümit ederiz ki Nasır imtihanında başarı olmaz ancak Müslüman dünyası da perişan olmaz" diyerek Nasır'ı ve temsili olan Arapları, mazlum/mağdur Arap safından alıp, suçlu hatta adeta düşman konumuna yerleştirmiştir³¹.

Nasır ve Arap mağlubiyetinin sebepleri ile ilgili olarak Tercüman gazetesi yazarlarından Kadircan Kafıl'da, 1967 savaşı'nın müsebbibi olarak Nasır'ı gösterir. Nasır'dan "diktatör" diye bahseden Kafıl, felaketi Rusya'nın hazırladığını Nasır'ın da bunun aleti olduğunu belirtir³². Arapların bu savaşta neden

yenildikleri ile ilgili olarak; Arapların milli birlik şuurundan uzak olmaları ve "moskof" diye nitelendirdiği Rusya tahriklerine aldanmasına bağlar. Arapların hamaset dolu sokak gösterileri, yabancı devletlerin konsolosluklarını yakmaları gibi ilkel savaş yöntemlerinin hiçbir zaman işe yaramayacağını, asıl önemli olanın teknik bakımdan ilerlemiş çağdaş bir orduyu yenmek olduğunu belirterek mağlubiyetin temel sebebinin Arapların teknik ve bilim bakımından geri kalmışlığına bağlar³³. Arapların bilimden uzak ve milli şurardan yoksun oldukları hususunda yine Tercüman gazetesinde "İlim ve Savaş" başlıklı yazısında Ahmet Kabaklı " *Dünya Musevileri 3000 yıllık, tamamıyla dine ve irka dayalı coşkun bir ülkünün peşine düşmüşlerdir. Bilginleri, işçileri, yoksulları, memurları, aydınları hurs ve amaç beraberliği içindedir. Bir kısım zavallı Arap unsurları milli birlik ülküsüne hala ulaşmamış ve ilim çağına ayak basmamış olmanın kahrını çektiler*" ifadesiyle Arap mağlubiyetini açıklar³⁴.

Nasır hakkındaki en sert ifadelerin Necip Fazıl tarafından da kullandığını görmekteyiz. Fazıl Nasır'dan bahsederken "yakışıklı orangutan maymunu" ifadesini kullanmıştır. Araplar üzerindeki birleştirici lider rolü üstlenmesini "bir yarasa gibi kanatlarını germiş" gibi tanımlamalar üzerinden bölgede yaşanan gerginlerin müsebbibi olarak göstermiştir³⁵.

1967 savaşı'nın İsrail tarafından neden kazanıldığı ile ilgili olarak aynı gazetede farklı düşünceler olduğunu da belirtmiştik. Cumhuriyet gazetesinin bölgeye gönderdiği, Tel-Aviv'den günlük gözlemlerini aktaran gazeteci, Said Arif Terzioğlu bunlardan biridir ³⁶. "Yahudi Amazonlar" başlıklı yazısında İsrail ordusundaki kadın varlığına dikkat çekerek özellikle iyi organize olmuş istihbaratı sayesinde hızlı ve planlı hareketmiş olmasına bağlamıştır. Yine aynı gazetede dış haberler bölümünde dış politik gelişmeleri değerlendiren Feridun Akkor ile Burhan Felek, yenilgiyi Arap sosyoloji ile ilişkilendirerek açıklamışlardır. Arapların "serazad" bir kavim olmaları ve tek başına çöle hakim olma genlerine bağlanmıştır. Her ne kadar Nasır liderliğinde birlik olma gayretleri göstermiş olsalar da, işin aslı realitede Nasır'ın Arap dünyasını birleştirip zengin kaynakları ile kendi hükümü

²⁸ Abdi İpekçi, "Ortadoğu'da Tehlike Büyüyor", Milliyet, 24 Mayıs 1967, s.1.

²⁹ Abdurrahman Nuri, "Dış Politikada Bir Ay", Hilal, Cilt:VI, Sayı:64, 7 Aralık 1966, s.9.

³⁰ "Dış Politikada Bir Ay", Hilal, Cilt:VI, Sayı:65, 29 Aralık 1966, s.13.

³¹ Suat Atlı, "Dış Politikada Bir Ay" Hilal, Cilt:IX, Sayı:102, 3 Nisan 1970, s.25.

³² Kadircan Kafıl, "Nasır Mazur Değildir", Tercüman, 29 Haziran 1967, s.3.

³³ Kadircan Kafıl, "Niçin Yahudiler", Tercüman, 15 Haziran 1967, s.3.

³⁴ Ahmet Kabaklı, Gün Işığında, "İlim ve Savaş", 15 Haziran 1967, Tercüman, s.3.

³⁵ Necip Fazıl, "Hadiselerin Muhasebesi" 'Büyük Doğu, Sayı:80, 29 Mart 1968, s.3.

³⁶ Said Arif Terzioğlu, "Tek Taraflı Savaş, Yahudi Amazonlar", Cumhuriyet, 23 Haziran 1967, s.1. Terzioğlu gibi Hürriyet ya da Milliyet'in de bölgedeki gelişmeleri daha yakından takip etmesi için gönderdiği başka gazetecilerde mevcuttur. Hürriyet Gazetesi'nden Tahsin Öztekin, Necmi Onur, Cüneyt Arcayürek, Cüneyt Çetin, Aykut Güven, Hamit Deste, Abbas Attar, Jacques Burlot ve Alain Valtat gibi. Milliyet Gazetesi'nden Orhan Türel, Mehmet Ali Birand hem 1967 savaşı hem de 1970'lere doğru daha da gerginleşen bölgede günlük izlenimlerini farklı tarihlerde gazetelerinde kendilerine ayrılan bölümlerde işlemişlerdir.

altına alıp büyük bir imparatorluk kurmaktan da öte değildir. Her iki yazar da diğer yazarlar gibi Nasır'ın yenilgideki payı hususunda hemfikir olsalar da Arap toplumlarının yaşayış tarzı itibariyle, birlik olma ve ortak hareket etme noktasında yavan kaldıklarını belirtmişlerdir. Hatta Feridun Akkor manevi değerlerin önemine vurgu yaparak **“Ne Yazık ki başkan Nasır ve onun idarecileri atomdan füzeyle kadar her türlü silah yapımının peşinde koşarken daha çok önemli gördüğümüz insan gücüne hiç aldırmış etmemişlerdir. Nitekim manevi kuvvetlerden yoksun Mısır ordusu savaş alanında bir başarı sağlamadığı gibi...”** şeklinde devam eden köşe yazısında Arap yenilgisini, Arap ordusunu teşkil eden unsurların ruhen ve manen iyi yetiştirilmemiş olamamalarına bağlar³⁷.

Necip Fazıl Kısakürek başta olmak üzere siyasal İslamcı gelenek o günkü yazılarında Cemal Abdül nasır a dönük hakarete varan ifadelerin bulunmasının temel sebebi Nasır'ın iktidarı boyunca başta Müslüman Kardeşler başta olmak üzere Mısır merkezli siyasal İslamcı geleneklere dönük sert politikasında yatmaktadır. Cumhuriyet ve Milliyet ve Tercüman gazetelerinde ise Nasır a dönük eleştirilerin yoğun bir şekilde dile getirilmesinin temel sebebi Nasır'ın Sovyetler birliğine dönük bir politika izleyerek soğuk savaş dünyasında anti Amerikancı bir tutum takınmasıdır.

Sonuç

1967 Arap-İsrail savaşı Orta Doğu'da Arap siyasetinin; hem Arap devletlerinin birbirleri ile olan ilişkileri açısından, hem de dış politik düzlemde özellikle Batı ile olan ilişkilerinin yeniden şekillenmesi bakımından belirleyici tarihsel bir dönüm noktası olmuştur. Arap ülkeleri, savaştan sonra otoriter politikaların yerini bir dizi sınırlı siyaset ve İsrail'le müzakere anlaşmaların aldığı yeni bir döneme evirmişlerdir. Bu savaş, Arap sosyalizmi ve emperyalizm karşıtlığı ile birlikte yeni bir ivme kazansa da Arap milliyetçiliği hareketine ölümcül bir darbe vurarak, Arapların yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Ortadoğu tarihi bakımından son derece önemli olan 1967 savaşının, dönemin belli başlı Türk yayın organlarında üzerinde hassasiyetle durulan bir konu olduğunu hem ilk sayfada haberlerinden hem de konuya dair yazılan dış politika yazılarının çokluğundan sebeple rahatlıkla söyleyebiliriz. 1960'lı yılların ideolojik açıdan çok kutuplu dünyasını yansıtan yazılardan müteşekkil yayın organları, konuyu soğuk savaşın ideolojik çerçevesi içerisinde değerlendirmişlerdir. Konuya mesafeli bakabilen ve Ortadoğu denklemi açısından değerlendirebilen yazılar son derece sınırlıdır. Konuyu analiz eden yazarlar ve haberler, meseleyi ya sol bir zaviyeden yansıtmışlar ya da milliyetçi bir refleksle konuyu değerlendirmişlerdir. Özellikle Cumhuriyet ve Milliyet gazetesinde savaşın ortaya çıkışı ile ilgili değerlendirmelerde İsrail'i, emperyalist devletlerin stratejik anlamda önemli bulduğu bu bölgede, Batı kapitalizminin çıkarlarını koruyan bir vasıta, vurucu bir kuvvet olarak kullanıldığı savı üzerinden söylemlerle şekillenmişlerdir. Onlara göre İsrail, Yahudi çıkarlarını koruma paravanı ardında emperyalizmin hizmetinde Arap devletlerine saldıran, bu devletlerdeki rejimlere darbeler indiren bir karakoldur. Dönemin sağ yayın organlarında ise, 1967 savaşı, daha çok milliyetçi bir sosyalist lider olan Cemal Abdül Nasır üzerinden yorumlanmıştır. Bu değerlendirmelerde, en büyük faktör Nasır'ın, Sovyetler Birliği'ne yakın bir çizgide olması ve İsrail'in bunun karşısında Amerikan yanlısı bir siyaset takip etmiş olmasıdır. Bu yayın organlarının yazarlarının “diktatör” olarak nitelendirdiği Nasır, Arap dünyasının lideri olma hırsıyla hareket eden savaşın tek müsebbibi olarak görülüyordu. Özetle 1967 Arap- İsrail savaşına siyah ve beyaz anlayışı üzerinden yaklaşmış, meseleye dair gri alanlar görmezden gelinmiş, yok sayılmıştır. Aynı zaman zarfında sol sosyalist bakış açısına sahip yazarlarca kaleme alınan yazılarda da İsrail, Amerika'nın Ortadoğu'daki ileri bir karakolu olarak nitelendirilmiş 1697 savaşı bu bağlamda Araplar açısından Amerikan emperyalizmine karşı verilmiş olan bir mücadele olarak görülmüştür.

³⁷ Feridun Akkor, “Ortadoğu Savaşları ve Sonuç”, Cumhuriyet, 18 Haziran 1967, s.2.- Burhan Felek, Hadiseler Arasında Felek, İsrail ve Arap Kavgası, Cumhuriyet, 22 Haziran 1967,s.3.

Dönemin basını, mevzuya emperyalizm odağından bakmakla birlikte bu emperyalizmin merkezine koydukları devlet aktörü hususunda farklılaşmaktaydılar. Dönemin Türk sağı, yayın organlarında 1967 savaşını Rus emperyalizmine verilen bir mücadele olarak görülürken, bunun karşısında konumlanan dönemin sol sosyalist yayın organlarında ise, mesele Amerikan emperyalizmine karşı Araplar tarafından verilmiş olan bir mücadele olarak görülmüştür.

Bu genel çerçeve dışında, 1967 savaşı nedeniyle Türk basını, Ortadoğu meseleleri ile ilk kez derinlemesine karşı karşıya kaldığı bir surecide başlatmıştır. Dönemin basını, bölgeye göndermiş olduğu savaş muhabirleri yoluyla birinci elden okurlarını bilgilendirmiş ve sonraki Arap - İsrail çatışmaları sürecinin de temel yaklaşım dinamiklerini ve söylemlerini de bu dönemde oluşturmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

- AKŞİN Sina, Kısa 20. Yüzyıl Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017.
- AKKOR Feridun, "Ortadoğu Savaşları ve Sonuç", Cumhuriyet, 18 Haziran 1967.
- ALTUĞ Yılmaz, Ortadoğu Bunalımı Niçin Yaratıldı? Cumhuriyet, 1 Haziran 1967.
- ATLI Suat "Dış Politikada Bir Ay", Hilal, Cilt:VI, Sayı:65, 29 Aralık 1966.
- ATLI Suat, "Dış Politikada Bir Ay" Hilal, Cilt:IX, Sayı:102, 3 Nisan 1970.
- BABAN Şükrü, "Dış Politika, " Güvenlik Kurulunda Tartışma Başladı", Tercüman, 2 Haziran 1967.
- BARLAS Mehmet, Cumhuriyet, Tarihi Değiştiren Savaşlar "Batı Arap Milliyetçiliğine Karşı Tedbir Almakta Geç Kalmaz", 16 Haziran 1967.
- BERKES Niyazi, Yön, "Arap Dünyası Uyanıyor mu?", 8 Nisan 1966.
- BARLAS Mehmet, Haftanın Panoraması, Bir Haftada Bir Savaş..., Cumhuriyet, 12 Haziran 1967.
- BURHAN Felek, Hadiseler Arasında Felek, İsrail ve Arap Kavgası, Cumhuriyet, 22 Haziran 1967.
- CANKARA Pınar Özden - CANKARA Yavuz, Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Filistin Politikaları, Efe Akademi Yayınları, İstanbul 2019.
- FAZIL Necip, "Hadiselerin Muhasebesi" Büyük Doğu, Sayı:80, 29 Mart 1968.
- GÜRESİN Ecvet, "İpi Çekenler", Cumhuriyet, 21 Haziran 1967.
- GÜRESİN Ecvet, "Birinci Perde", Cumhuriyet, 8 Haziran 1967.
- GÖNLÜBOL Mehmet, Olaylarla Türk Dış Politikası, (1919-1965), Dış İşleri Matbaası, 1968.
- HAN Imamullah, "İsrail Denen Devletin Tarihçesi", Çeviren: Halil Zafir,, Hilal, Cilt:VI, Sayı:71, 21 Haziran 1967.
- İPEKÇİ Abdi, "Tehlike ve Çare, Milliyet, 8 Haziran 1967.
- İPEKÇİ Abdi, "Ortadoğu'da Tehlike Büyüyor", Milliyet, 24 Mayıs 1967.
- KABAKLI Ahmet, Gün Işığında, " Kılavuzu Karga Olanın", Tercüman, 14 Haziran 1967.
- KABAKLI Ahmet, Gün Işığında, "İlim ve Savaş", 15 Haziran 1967, Tercüman.
- KAFLI Kadircan, "Nasır Mazur Değildir", Tercüman, 29 Haziran 1967.
- KAFLI Kadircan, "Niçin Yahudiler", Tercüman, 15 Haziran 1967.
- NADİ Nadir, Sesimiz Duyulsun, Cumhuriyet, 15 Haziran 1967.
- NADİ Nadir, Kısır Döngü, Cumhuriyet, 12 Haziran 1967.
- NADİ Nadir, Napoleon, Ben Gurion ve Nasır, Cumhuriyet, 13 Haziran 1967.
- NURİ Abdurrahman, "Dış Politikada Bir Ay", Hilal, Cilt:VI, Sayı:64, 7 Aralık 1966.
- ÜLMAN Haluk, İlk Günün Düşündükleri, Cumhuriyet, 6 Haziran 1967.
- ÜLMAN Haluk, Olaylar ve Görüşler, "Ortadoğu'da İlk Acıklı Bilanço", Cumhuriyet, 10 Haziran 1967.
- SANDER Oral, Türkiye'nin Dış Politikası, İmge Yayıncılık Ankara 1998.
- SAĞLAMER Kayhan, Ortadoğu ve Süper Devletler, 31 Mayıs 1967.
- SAĞLAMER Kayhan, Ortadoğu'da Ateşkes ve Sonuçları, 8 Haziran 1967, Cumhuriyet.
- SELÇUK İlhan, Pencere, Arapların Dramı, Cumhuriyet, 10 Haziran 1967.
- SELÇUK İlhan, İsrail'i Tanıyalım, Cumhuriyet, 17 Haziran 1967.
- SELÇUK İlhan, "Sina Çöllerİ Yüzünden, Cumhuriyet, 8 Haziran 1967.
- TERZİOĞLU Said Arif, "Tek Taraflı Savaş, Yahudi Amazonlar" Cumhuriyet, 23 Haziran 1967.
- YÜREK Yağız, "İsrail'i Tanıyalım", Cumhuriyet, 7 Haziran 1967.